VALORIFICAREA CULTURII POPULARE ÎN BUCOVINA, ÎNTRE ANII 1850 ŞI 1900 (I)

ELENA PASCANIUC

În contextul politic, social şi cultural de la jumătatea secolului al XIX-lea, mişcarea de definire a folclorului în spaţiul românesc era o mişcare modernă, deschisă şi consonantă cu ce se întâmpla în celelalte state europene, ataşată valorilor civice şi culturale universale. În cadrul programelor ideologice ale secolului al XIX-lea, „secolul popoarelor", elementele de cultură tradiţională ţărănească sunt investite cu valori simbolice identitare, etnice. Folclorul este reper, sursă de inspiraţie, capătă valoare exemplară.

Spre sfârşitul secolului al XIX-lea, cultura şi literatura populară erau considerate coincidente sferei folclorului. Conceptul pătrunsese deja în limba română, iar Hasdeu îl definea astfel: „toate prin câte se manifestă spiritul unui popor, obiceiele lui, ideile-i despre sineşi şi despre lume, literatura lui cea nescrisă, mii şi mii de trăsure caracteristice, cu rădăcini în inimă şi cu muguri în grai"[1]. Definirea folclorului se face doar în relaţie cu satul şi trecutul, excluzând din sfera preocupărilor programatice a restituirilor şi revalorizărilor folclorice expresiile orale ale culturii create şi colportate în mediile orăşeneşti contemporane epocii.

Valorificarea creaţiei populare s-a constituit ca deziderat pentru epoca paşoptistă, perioada în care s-a elaborat „un întreg corp de doctrină ştiinţifică privind valoarea şi

[1] B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbii istorice şi poporane a românilor (Pagini alese)*, vol. I, Ediţie îngrijită de Andrei Rusu, Studiu introductiv de Paul Cornea, Bucureşti, Editura Minerva, 1970, p. 29.

Analele Bucovinei, **XX**, *1* (40), p. – , Bucureşti, 2013

BDD-A32929 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

funcția creației folclorice", cum observa Adrian Fochi în studiul rămas inedit până în 1994, *Schiță de istorie a folcloristicii româneşti*[2]. Curentul național, istoric şi literar lansat de „Dacia literară" la 1840, continuat de „Propăşirea" şi de „România literară", promova cunoaşterea folclorului pentru crearea unei literaturi naționale, originale.

În Bucovina, Revoluția de la 1848 şi colaborarea bucovinenilor cu refugiații moldoveni au contribuit la dezvoltarea şi afirmarea conştiinței naționale. Presa românească din Bucovina a stat, de la începuturile ei, sub imperativul luptei de afirmare națională, dusă inclusiv pe teren literar, atâta timp cât, în epocă, literatura era investită cu rolul de a lumina şi de a întări conştiința națională. În aceste condiții, „culegerea, cercetarea şi sistematizarea folclorului au constituit, în contextul acestor complexe probleme de identitate națională, etnică, religioasă, de autoritate zonală şi apartenență culturală, o preocupare majoră. Capitole ale cercetării au fost orientate programat spre colectarea informațiilor folclorice prin care să poată fi abordate şi – în măsura posibilului – să poată fi date răspunsuri unor întrebări ridicate de evenimentele politice şi orientările ideologice"[3].

Revistele timpului, ziare minore, foi locale, perene sau efemere, consacră capitole masive culturii populare, contribuind la crearea unei adevărate mişcări în sensul culegerii, cercetării şi valorificării elementelor folclorice.

Preocupările de folclor apar adesea ca o activitate complementară ocupației de bază – de învățător, preot sau avocat –, activitate care poate atinge cote valorice remarcabile, aducând consacrarea şi recunoaşterea academică celor dedicați punerii în valoare a culturii populare. Exemple elocvente sunt, în spațiul bucovinean, S. Fl. Marian şi Dimitrie Dan. Despre Marian, Gh. Vrabie afirma că „a alcătuit o adevărată arhivă de folclor pentru Bucovina", atât prin modalități directe de culegere, cât şi prin apelul la intermediari, colaboratori solicitați de pe întreg cuprinsul românesc, iar, în calitate de dascăl, şi-a solicitat elevii să răspundă la chestionare.

Valorificarea folclorului în cadrul publicațiilor româneşti din Bucovina, în secolul al XIX-lea

Prezența expresiilor culturii populare în cuprinsul primelor publicații – calendarele din secolul al XIX-lea – este legată şi de funcția de divertisment a

[2] Adrian Fochi, *Schiță de istorie a folcloristicii româneşti – Studiu inedit. Text stabilit şi prezentare de Marin Aiftincă*, în „Revista de etnografie şi folclor", 1994, tom XXXIX, nr. 1–2, p. 57–73.

[3] Radu Toader, *Prolegomene*, în vol. *Etnologie românească*, I, *Folcloristică şi etnomuzicologie*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006, p. 5.

BDD-A32929 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

literaturii, care motivează inserarea transcrierilor de folclor în calendare, a prelucrărilor, adaptărilor, repovestirilor sau a unor simple descrieri de obiceiuri.

În Bucovina, calendarul „a apărut într-o vreme când poporul numai cu greu putea pune mâna pe o carte românească”[4]. Ca „prim sfătuitor al ţăranului”, calendarul a fost dublat şi de „o parte curat distractivă”. Primul calendar românesc din Bucovina, *Calendar de casă*, apărut în 1811, i se datorează lui V. Ţântilă, dascăl la şcoala trivială din satul Tereblecea. Apariţia lui a fost întreruptă în 1820. Abia după două decenii, în 1841, preotul Porfiriu Dimitrovici primeşte aprobarea de a tipări un alt calendar, al cărui redactor rămâne până în 1848. Aşa-numitele suplimente literare ale calendarului, ce apar din al doilea an de existenţă a publicaţiei, poartă denumirea de „alegate de petrecere”[5]. Aici, articolele sunt în mare parte nesemnate, dar Constantin Loghin este de părere că i s-ar putea atribui tot lui P. Dimitrovici. Suplimentul conţine anecdote, glume, proverbe, zicători, scurte povestiri, motiv pentru care Grigore C. Bostan afirma că valorificarea creaţiei orale în Bucovina începe în primele decenii ale secolului al XIX-lea[6].

Venirea lui Vasile Alecsandri la Cernăuţi, în împrejurările binecunoscute deja, activitatea lui intensă, legată de emanciparea naţional-culturală, de culegerea şi valorificarea creaţiei populare, participarea dedicată, alături de Gheorghe şi Alecu Hurmuzachi, la „Bucovina. Gazetă românească pentru politică, religie şi literatură” (Cernăuţi, 4 octombrie 1848 – 20 septembrie 1850), au fost un impuls puternic şi în trezirea interesului pentru domeniul folclorului în Bucovina.

Publicaţie al cărei rol principal a fost afirmarea drepturilor politice ale românilor bucovineni, gazeta „Bucovina”[7] a marcat şi viaţa culturală românească a provinciei. Intelectuali cu un larg orizont cultural, Hurmuzăcheştii au conceput prima publicaţie românească din Bucovina şi ca pe un liant al unităţii spirituale a românilor, idee afirmată în articolul-program: „Colaborarea multor scriitori de talent făgăduită acestei foi ne pune în plăcuta poziţie de a împărtăşi cetitorilor noştri, pe lângă deosebite articole de un interes comun, şi noue (noi) producţii ale literaturii româneşti – încât

[4] C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918*, Cernăuţi, Editura „Alexandru cel Bun”, 1996, p. 51.

[5] *Ibidem*, p. 53.

[6] Grigore C. Bostan, *Poezia populară românească în spaţiul carpato-nistrean*, Iaşi, Editura Cantes, 1998, p. 9.

[7] Un studiu monografic referitor la prima publicaţie românească din Bucovina habsburgică a scris Mircea Cenuşă, *Ziarul „Bucovina” – tribună a unităţii culturale româneşti*, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Judeţean”, IX, 1982, p. 329–346.

BDD-A32929 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

aceste se vor potrivi cu scopul gazetii noastre. Într-acest chip, foaia noastră va fi o oglindă a activității intelectuale a românilor”[8].

Programul gazetei cernăuțene îl urmează întocmai pe cel al „Daciei literare”, astfel că în paginile ei tradițiile populare şi foclorul ocupă un spațiu generos, mai ales că, de-a lungul existenței ei, publicația s-a bucurat de colaborarea constantă a lui Vasile Alecsandri, care a trimis redacției atât poezii din creația proprie[9], cât şi lirică populară. Astfel, prestigiul numelui „unuia din cei mai [*sic*!] geniali poeți” români ai momentului paşoptist, a influențat şi valoarea „Foiței” literare a „Bucovinei”.

Primul articol referitor la cultura populară, apărut în gazetă, în două numere, este *Tradiții populare româneşti*[10], semnat de „Dr. N.”, care prefațează legenda întemeierii Bucureştiului (*Fondația Bucureştilor*). Autorul defineşte tradiția populară drept „cartea deschisă, unde se însemnează viața unei nații, ce strămoşii ca o moştenire lasă nepoților lor”[11].

Sub titlul *Poezia populară a românilor*[12], Alecu Hurmuzachi publică o primă scrisoare primită de la V. Alecsandri, în care poetul, propunându-i spre publicare în paginile gazetei bucovinene colecția sa de poezii populare, pe care o avea gata de tipar încă din 1847, face şi un comentariu asupra specificului şi valorii liricii populare româneşti. Răspunsul redacției vine nu numai ca o mulțumire, ci şi ca un elogiu adus „penei măestroase unuia bărbat, pe care noi ne ținem a-l numi între amicii noştri, şi pe care nația română de mult îl prețuieşte ca pe unul din cei mai geniali poeți ai săi. Acest articol este comentariul unei culegeri de poezii populare pe care dumnealui binevoi a promite gazetei noastre [...]. Deschizându-ne un aşa însemnat tezaur de poezie, cu totul original şi popular, dumnealui şi-au dobândit un nou drept la recunoştința patriei pentru o asemenea îmbogățire a literaturii naționale”[13]. Din octombrie 1849 până în 20 septembrie 1850, când îşi încetează apariția, „Bucovina” publică *Cântece poporale româneşti* – 11 balade, cele mai multe însoțite de note şi comentarii – şi *Hore româneşti* – 11 texte, precedate de un studiu. Primele balade oferite spre publicare gazetei „Bucovina”, *Codreanu*[14] şi *Păunaşul codrilor*[15], au note explicative, iar balada

[8] „Bucovina. Gazetă românească pentru politică, religie şi literatură”, Cernăuți, anul I, 1848, nr. 1, p. 1.

[9] În gazeta din Cernăuți, Alecsandri a publicat opt poezii originale, şase dintre ele fiind tipărite pentru prima dată în „Bucovina”. Vezi Mircea Cenuşă, *art. cit.*, p. 341.

[10] În „Bucovina”, anul I, nr. 8, 1848, p. 57–60.

[11] *Ibidem*, p. 57.

[12] Vasile Alecsandri, *Poezia populară a românilor*, în „Bucovina”, anul II, nr. 32, 1849, p. 175–178.

[13] *Ibidem*, p. 175.

[14] „Bucovina”, anul II, nr. 33, 1849, p. 181–183.

BDD-A32929 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

Codreanul este însoțită şi de câteva informații privind locul, anul şi performerul de la care a auzit-o poetul: „Această baladă a *Codreanului* mi-a cântat-o un orb, anume Neculai Nastase din satul B..., septembrie 1847".

Ideile exprimate în scrisorile către Alecu Hurmuzachi, în care Alecsandri înfățişează, de fapt, concepția epocii despre folclor, ca izvor de cunoaştere a tradițiilor, moravurilor şi obiceiurilor româneşti, se vor regăsi în studiul *Românii şi poezia lor*.

Cu o existență scurtă, cum au avut mai toate publicațiile româneşti bucovinene, politice sau culturale de până la 1900 – datorată cenzurii, în cazul primului ziar politic românesc bucovinean, sau greutăților financiare, în cazul altor periodice –, gazeta „Bucovina" a afirmat, prin paginile sale de literatură (unde semnează Aron Pumnul, Andrei Mureşanu, Vasile Alecsandri, Iraclie Porumbescu), unitatea culturală a românilor din provinciile anexate Imperiului Habsburgic cu cei din Țările Române.

În 1862, la inițiativa lui I. Gh. Sbiera, este înființată Reuniunea Română de Leptură din Cernăuți. Conducerea ei i-a fost încredințată lui Alexandru Hurmuzachi care, în cuvântul de deschidere, publicat în broşură, la Cernăuți, anunța că societatea „va avea să fie un loc de întâlnire pentru acei români care vor să citească gazete şi reviste româneşti, să cunoască producțiile literare româneşti şi să discute diferite chestiuni culturale româneşti"[16]. După modelul oferit de ASTRA, Reuniunea se transformă, în 1865, într-o societate culturală şi literară. Scopul declarat al Societății pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina a fost „de a lăți şi spori cultura şi literatura poporului român", promovarea „pe toate căile şi în toate direcțiile a culturii naționale". Sub patronajul Societății a apărut, în perioada martie 1865 – decembrie 1869, revista lunară de cultură şi literatură „Foaia Societății pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina"[17]. În primul an, redactor a fost Ambrosiu Dimitroviță, iar din

[15] Idem, nr. 36, p. 205–208. Pe parcursul anului 1850, mai sunt tipărite baladele: *Toma Alimoş* („Bucovina", anul III, nr. 2, 1850 p. 7–8); *Blăstămul* („Bucovina", anul III, nr. 4, 1850, p. 19); *Serb sărac* („Bucovina", anul III, nr. 8, 1850, p. 35–37); *Mioara [Miorița]* („Bucovina", anul III, nr. 11, 1850, p. 49–52); *Mihu Copilul* („Bucovina", anul III, nr. 20, 1850, p. 85–88); *Balaurul* („Bucovina", anul III, nr. 33–34, 1850, p. 133–134); *Turturica şi cucul* („Bucovina", anul III, nr. 45–46, 1850, p. 157); *Sealga* („Bucovina", anul III, nr. 47–48, 1850, p. 161); *Inelul şi năframa* („Bucovina", anul III, nr. 51–52, 1850, p. 169). În ultimele patru numere pe 1850 ale gazetei sunt publicate *Horele româneşti*: în nr. 57, p. 181–182; nr. 58, p. 185; nr. 59, p. 189; nr. 60, p. 193.

[16] *Cuvânt de deschidere rostit în I-a adunație generală a Reuniunei române din Cernăuți,* Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1862; vezi şi Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 122.

[17] Despre periodicul bucovinean au scris studii monografice Pavel Țugui, *„Foaia Societății pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina" (1865–1869)*, în „Analele Universității din Craiova", Seria Istorie. Geografie. Filologie, anul I, 1972, p. 185–195, republicat în vol. Pavel Țugui, *Bucovina. Istorie şi cultură*, Bucureşti, Editura Albatros, 2002, p. 121–132.; Dan Constantin Mărgineanu, *„Foaia Societății pentru literatura şi cultura română în Bucovina" (1865–1869)*, Ediție revizuită, Suceava, Editura „George Tofan", 2009, 126 p.

BDD-A32929 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

august 1866, I. G. Sbiera. Revista înscrie în programul ei cultivarea literaturii naţionale, a limbii „vii" a poporului, promovarea talentelor autentice, o critică nepărtinitoare, desfăşurarea unei ample acţiuni de culturalizare. Necesitatea culturalizării Bucovinei era resimţită acut de tinerii intelectuali, având în vedere cadrul general în care s-a dezvoltat/desfăşurat viaţa culturală şi literară a provinciei de la 1775, momentul anexării, până la autonomia din 1861. Despre situaţia în care s-a aflat provincia în această perioadă, scrie I. G. Sbiera în *Mişcări literare la românii din Bucovina de la 1775 până la 1889*: „Împreunarea Bucovinei cu Galiţia a împins cultura locuitorilor ei pe alte căi şi a dat învăţământului din ţară o direcţiune defavorabilă unei dezvoltări naţionale".

În paginile „Foii Societăţii pentru Literatura şi Cultura română în Bucovina", folclorul este reprezentat prin câteva culegeri de texte – „cântece poporale", ghicitori, tradiţii şi legende, doine – care apar abia spre sfârşitul lui 1865 şi nici mai târziu nu vor fi mai numeroase, prin lucrări teoretice şi descrierea a două obiceiuri populare.

Sumarul revistei pe anul 1865 cuprinde două studii de folclor şi, sub titlul *Câteva cântece poporale culese în Bucovina*[18], două cântece de dor, culese de Vasile Bumbac.

Semnat de I. G. Sbiera şi publicat în primul număr[19], amplul studiu *Despre însemnânţa refrenului „O! Lere Doamne" din colindele române, despre timpul ivirii şi despre însemnătatea lor*[20], propunea noi semnificaţii ale expresiei-refren a colindei. Cel de-al doilea studiu, *Despre cântecul popular*[21], este semnat „Un amatoriu şi culegătoriu de cântece poporale române". Studiul acesta este unul dintre puţinele la acea dată în care se analizează apariţia cântecului popular, caracterul naţional şi valoarea de document istoric, structura şi particularităţile frazei melodice a cântecului popular românesc. Autorul lui nota că specificul naţional al creaţiei orale este determinat de istorie: „Nu numai temperamentul, moravurile şi datinile înrâurează asupra cântecului poporal, ci mai ales istoria unui popor lasă întipăririle cele mai puternice" (p. 116). La final, autorul[22] propunea clasificarea în cinci grupe a cântecului

[18] În „Foaia Societăţii ...", anul I, nr. 11, 1865, p. 268–270.

[19] Primul număr al periodicului „Foaia Societăţii pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina" a apărut ca număr triplu: nr. 1, 2, 3, Cernăuţi, 1 martie 1865.

[20] „Foaia Societăţii ...", Cernăuţi, anul I, nr. 1, 2, 3, 1865, p. 25–40. Într-o notă, redacţia făcea menţiunea că: „Acest tractat menit pentru adunarea generală a Societăţii din 11/23 ian. şi nevenind la rândul său, ca şi altele, din cauza prelungitelor dezbateri, îl publicăm aici ".

[21] În „Foaia Societăţii ...", anul I, nr. 4, 1865, p. 115–120.

[22] Mircea Fotea presupunea că autorul studiului *Despre cântecul popular* ar putea fi Isidor Vorobchievici, profesor de muzică corală la Cernăuţi. Acesta este şi autorul primului *Manual de armonie muzicală*, apărut la Cernăuţi în 1869, tipărit cu sprijinul Societăţii pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina. Cf. Mircea Fotea, *Simeon Florea Marian, folclorist şi etnograf*, Bucureşti, Editura Minerva, [1987], nota 47, p. 192.

BDD-A32929 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

popular: „1) cântecul istorico-epic; 2) doinele sau cântecele de dor; 3) cântece de natură erotică; 4) cântece ocazionale (colindele, cântecele la culesul viilor şi al grâului, la clacă, la nuntă şi la înmormântare – aşa-numitele bocete); 5) cântece de joc, adică horele”[23] – o clasificare ce vine în completarea celor întreprinse de C. Negruzzi în articolul *Cântece populare a Moldaviei* (1840) şi de V. Alecsandri, în cuvântul introductiv la culegerea de poezii din 1852–1853.

Tot prin pana autorului anonim, redacţia îşi afirma intenţia „de a reproduce, din timp în timp, în coloanele acestei foi unele cântece cu melodia lor, pentru ca astfel să se păstreze şi cuvântul şi tonul şi să treacă şi la generaţiunile viitoare”[24]. Cântece populare însoţite de partitura muzicală n-au fost tipărite niciodată în revistă, dar sub semnătura lui Isidor Vorobchievici au apărut, în 1868 şi 1869, cinci „compuneri muzicale”, iar Ştefan Nosievici a publicat şi el două astfel de „compoziţiuni” pe versuri culte.

Periodicul cernăuţean publică, în toate cele 12 numere ale anului 1866, numai două grupaje de „cântece poporale”[25], culese de I. G. Sbiera, unul dintre primii culegători de folclor bucovinean. Devenit şi redactor al publicaţiei, din august 1866, el mai publică aici doar 13 texte poetice[26], în anul 1867, deşi avea o bogată culegere de literatură populară la acea dată, adunând mai ales poveşti, dar şi lirică populară, încă din 1855. Explicaţia pentru această situaţie o găsim în faptul că orientarea „Foii Societăţii ...”, în privinţa valorificării folclorului, a fost impusă de Gheorghe Hurmuzachi, redactorul periodicului. Acesta şi-a exprimat ferm punctul de vedere privind tipărirea textelor folclorice, în nota publicată la *Cinelituri române poporale din Bucovina*[27]. Menţionând că cimiliturile publicate sunt doar un „extras ca probă dintr-un manuscris ce cuprinde *Cinelituri, prejudeţe, descântece, vrăjitorii şi alte superstiţiuni de ale poporului român*, adunate de Ion B[umbac]”, el îi recomandă culegătorului, „precum şi altor scriitori juni, de care am aflat că ar fi pregătind tot asemenea culegeri pentru tipar”, să se apropie de aceste specii folclorice cu „cea mai severă critică şi cea mai conştiincioasă luare aminte la bunul simţ, la cerinţele raţiunii şi la privirile estetice”[28]. Adept al ideilor iluministe, Gheorghe Hurmuzachi crede că publicarea descântecelor şi a superstiţiilor „fără remedii, explicări, povăţuiri”, este

[23] *Despre cântecul popular*, în „Foaia Societăţii ...”, anul I, nr.4, 1865, p. 118–119.
[24] *Ibidem*, p. 120.
[25] În „Foaia Societăţii ...”, anul II, nr. 8–11, 1 august – 1 noiembrie 1866, p. 263–266; nr. 12, 1 decembrie 1866, p. 280–287.
[26] *Cântece poporale*, în „Foaia Societăţii ...”, anul III, nr. 5– 6, 1 iunie 1867, p. 138–140; *Poesii poporale*, în „Foaia Societăţii ...”, anul III, nr. 9–11, 1 septembrie – 1 noiembrie 1867, p. 274–280.
[27] În „Foaia Societăţii ...”, anul III, nr. 4, 1 aprilie 1867, p. 94–96.
[28] *Ibidem*, p. 96.

BDD-A32929 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

periculoasă pentru „oamenii neculți”, aşa că a selectat piesele folclorice conform criteriilor enunțate.

Mai târziu, în *Amintiri*, Sbiera va nota, în subcapitolul *Piedici la publicarea unei colecțiuni de poesie poporană*: „Prin «Foaia» aceasta credeam că-mi voi realiza unul din visurile mele cele mai plăcute, conceput şi nutrit încă de pe timpul studiilor mele universitare, acela, adică, de a-mi vedea, treptat, publicată colecțiunea de poveşti, cântece, cimilituri şi descântece poporane. Dindată ce luasei redigerea foii, am şi început, mai întâi, cu publicarea cântecelor. Am împărtăşit preşedintelui Societății noastre literare şi culturale, espertului şi merituosului bărbat Giorgiu Hurmuzachi, intențiunea mea; am avut cu el mai adeseori discuțiuni temeinice şi animate asupra realizării ei; cu toate acestea, n-am putut căpăta aprobarea domniei sale, fiindcă nu ne înțelegeam nici în privința formei în care să se publice, nici ce să nu se publice”[29]. Culegerile de folclor ale lui I. G. Sbiera văd lumina tiparului târziu, abia în 1886 îi apare volumul *Poveşti poporale româneşti. Din popor luate şi poporului date*, la Cernăuți, în editura proprie. Referitor la apariția acestui volum, Sbiera nota, tot în *Amintiri*: „Cu prețul exemplarelor vândute până acum nu mi-am acoperit nici a cincea parte a speselor făcute cu tipariul”[30]. Culegerea de 54 de narațiuni a fost efectuată în perioada anilor 1855 şi 1856. În activitatea de culegere, Sbiera a fost ajutat de fratele său, Niculaiu Sbiera şi de Porfiriu Popescu din Ciudei. În *Precuvântare,* autorul antologiei prezintă „traseul” dificultăților legate de publicarea târzie a poveştilor față de momentul culegerii, traseu presărat cu tentative eşuate şi reveniri succesive asupra materialului epic. Colecția grupează 25 de basme propriu-zise, 13 basme despre animale, 12 snoave şi patru legende, la care se adaugă 169 de cimilituri, iar la sfârşitul volumului sunt incluse descrieri de personaje fantastice. Cu poveştile repovestite fără verva şi strălucirea performării narative orale, dar păstrând formele dialectale, lexicale şi locuționale zonale, antologia este valoroasă prin oferta inedită de repertoriu epic bucovinean.

În 1888, I. G. Sbiera tipăreşte *Colinde, cântece de stea şi urări la nunți.* (*Din popor luate şi poporului date*). În *Precuvântare,* el menționează că, din „colecțiunea destul de însemnată” de literatură populară pe care a avut-o la un moment dat, „descompletată foarte mult în decursul timpului prin pierdere”, publică „bucățile [care] reprezintă aproape tot ce şi cum se întrebuințează de românii din Bucovina la numitele serbări”: 13 colinde de Crăciun, şase colinde de Anul Nou, 18 cântece de stea, o colindă de Bobotează şi una de Paşti (cu o variantă) – la data publicării, trecute deja în repertoriul pasiv – 11 colocării (urări la nunți, dintre care, patru variante).

[29] I. G. Sbiera, *Familia Sbiera, după tradițiune şi istorie*. *Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, Tipografia universitară „R. Eckhardt”, 1899, p. 198.

[30] *Ibidem*, p. 410.

BDD-A32929 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

Bucurându-se de prietenia lui Alecsandri şi având experienţa fructuoasă a colaborării poetului la gazeta „Bucovina”, fraţii Hurmuzachi îi solicită şi pentru „Foaia Societăţii ...” sprijinul. Alecsandri a publicat în „Foaia Societăţii ...” mai multe poezii şi comedii, dar ceea ce interesează aici, din punctul de vedere al valorificării folclorului, sunt câteva din scrierile lui Alecu Russo privind literatura populară, oferite redacţiei de Vasile Alecsandri, în custodia căruia rămăseseră după moartea autorului. Astfel, în 1868, la aproape un deceniu de la moartea scriitorului moldovean, „Foaia” bucovineană publică, în două numere omagiale, 6–7 şi 8–10, o biografie a lui Alecu Russo, semnată de V. Alecsandri[31], trei studii[32] şi o legendă[33] culeasă de Russo.

Studiul literar *Poezia poporală*, inedit la acea dată, a fost publicat ca editorial în nr. 8–10/1868. În spirit romantic, Russo afirmă la începutul studiului: „Datinele, poveştile, muzica şi poezia sunt arhivele popoarelor. Cu ele se poate oricând reconstitui trecutul întunecat”, subliniind relaţia poezie–popor–istorie, o relaţie care a caracterizat întreaga viaţă culturală din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Studiul lui Russo continuă cu ilustrarea principalelor teze ale perioadei paşoptiste, aşa cum au fost ele concepute prin programul „Daciei literare” – folclorul, ca document istoric, este sursa de revigorare a fiinţei naţionale româneşti şi a limbii, iar crearea unei literaturi naţionale, originale, nu se poate realiza fără (re)cunoaşterea valorii estetice a culturii populare, a asumării ei ca model.

Preocuparea redacţiei primei reviste literare bucovinene de a promova tineri scriitori din toate provinciile româneşti, duce la apariţia, în paginile „Foii”, a semnăturilor transilvănenilor Ioniţă Bădescu (I. Bădescul) şi Miron Pompiliu, alături de ale bucovinenilor D. Petrino, V. Bumbac şi Vasile Gr. Pop[34]. Acesta din urmă, coleg al lui S. Fl. Marian în 1868, la gimnaziul din Suceava, devine secretar, alături de Ioniţă Bădescu, al Societăţii literare „Orientul”[35], din Bucureşti, înfiinţată la 1 aprilie 1869, preşedinte fiind Gr. H. Grandea. Scopul societăţii, la care a activat şi M. Eminescu, era „cultura literară prin discuţii, lecturi, comunicări intime şi publicaţii”, dar şi „strângerea basmelor, poeziilor populare şi a documentelor care

[31] Vasile Alecsandri, *Alecu Russo, biografie*, în „Foaia Societăţii ...”, anul IV, nr. 6–7, iunie–iulie 1868, p. 148–155.

[32] A. Russo, *Decebal şi Ştefan cel Mare, studiu istoric*, idem, p. 158–160; *Studii naţionale*, idem, p. 160–165; *Poesia poporală (Studiu literar)*, în „Foaia Societăţii …”, anul IV, nr. 8–10, august–octombrie 1868, p. 189–195.

[33] *Peatra Corbului*, în „Foaia Societăţii …”, anul IV, nr. 6–7, iunie–iulie 1868, p. 141–144.

[34] Vasile Gherman Pop (13 octombrie 1850, Crasna, Storojineţ – 21 iunie 1909, Bucureşti). Profesor, scriitor, critic literar. În 1872, publică broşura de versuri *Aurora Bucovinei*. Vezi Stănuţa Creţu, *Pop, Vasile Gherman*, în *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Ediţia a II-a, Editura Academiei Române, Editura Gunivas, 2002, p. 709.

[35] *Ibidem*, p. 669.

BDD-A32929 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

interesează istoria şi literatura patriei". Societatea iniţiază un „proiect folcloristic foarte temerar pentru vremea aceea"[36], care prevedea fixarea unor comisii de teren, cu rolul de a întreprinde excursii în scopul realizării de anchete folclorice. Se preconiza cercetarea provinciilor româneşti „în toată întinderea lor", iniţiativa culegerii sistematice a folclorului apropiindu-se de acţiunile lui Hasdeu. În şedinţa din 29 iunie 1869 sunt propuse şapte comisii care să străbată „toate părţile Daciei" pentru a aduna „tot ce vor putea din ceea ce se atinge de literatura poporană". Pentru Bucovina, este însărcinat să culeagă folclor Vasile Gr. Pop, pentru Transilvania, I. Bădescu şi Miron Pompiliu. Risipirea membrilor societăţii, în toamna aceluiaşi an, pentru urmarea studiilor universitare, a făcut ca rezultatele anchetelor, câte au fost, să fie prea puţin cunoscute. În acest context, Vasile Gr. Pop a publicat în „Foaia Societăţii pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina" două balade populare, *Bujorel* şi *Corbea*[37], iar I. Bădescu, *Doine ostăşeşti*[38]. Împreună cu studiul etnografic semnat de T. St. (Teodor Stefanelli), *Drăgaiţa şi papaluga*[39], acestea sunt ultimele texte populare apărute în periodicul „Foaia Societăţii pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina", care îşi încetează apariţia în decembrie 1869.

În cei cinci ani de existenţă a revistei, poate părea curios de ce nu-l întâlnim deloc între colaboratori pe S. Fl. Marian, care deja îşi începuse asidua activitate de culegător de folclor şi al cărui debut publicistic datează din 1866, când a început să publice în periodicele transilvănene „Familia" şi „Albina". Absenţa lui din paginile „Foii Societăţii ..." este explicată de Mircea Fotea[40], iniţial, tot în legătură cu concepţia asupra valorificării folclorului, exprimată de redactorul Gheorghe Hurmuzachi în nota prezentată mai sus. Amintind, însă, de corespondenţa pe care Marian (pe atunci „student de a VI cl. a gimn. rum. din Suceava") a iniţiat-o cu Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, în februarie 1868[41], cu rugămintea de a i se tipări „suma de 100 de doine într-o broşurică pe spesele Societăţii (...) şi un opuşor, anume *Nunţile românilor ţărani*, scris în stil poporal, cuprinzător din vreo opt oraţiuni în versuri, vreo două în proză, jocuri, chiuituri, precum şi toate obiceiurile câte mai sunt la nunţi", monograful folcloristului bucovinean subliniază şi alte aspecte. Marian

[36] Petru Ursache, *„Şezătoarea" în contextul folcloristicii*, Bucureşti, Editura Minerva, 1972, p. 62.

[37] „Foaia Societăţii ...", anul V, nr. 6–12, iunie–decembrie 1869, p. 239–246.

[38] *Ibidem*, p. 272–275.

[39] În „Foaia Societăţii …", anul V, nr. 3–5, martie–mai 1869, p. 110–114.

[40] Mircea Fotea, *Simeon Florea Marian, folclorist şi etnograf*, Bucureşti, Editura Minerva, 1987, p. 33, 64, 67–68.

[41] *Ibidem*, p. 64. Vezi şi Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1862–2012). La 150 de ani. Istoric şi realizări*, vol. I, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2012, p. 58–60.

BDD-A32929 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

trimite Societății manuscrisul *Nunțile românilor țărani* şi o colecție de orații populare, în locul volumului de doine anunțat. Deşi acceptate pentru tipărire, ele au fost cerute înapoi de culegător, printr-o scrisoare datată 12 noiembrie 1869, pe considerentul că în ele ar fi „mai multe greşele" şi „mai aflând mai multe orațiuni de pe la nunțile țărăneşti, aş dori acum să le mai coreg şi să le mai adaog o dată, de aceea tare vă poftesc să mi se trimită îndărăpt"[42].

S. Fl. Marian îşi începe activitatea de culegător de folclor sub influența lui Alecsandri, dar destul de repede, în 1869/1870, intră în contact cu ideile şi cu noile norme metodologice de culegere a folclorului, promovate de folcloristul bănățean At. M. Marienescu, cu concepțiile despre cultură, limbă şi literatură populară formulate de Hasdeu. At. M. Marienescu este primul folclorist român care atrage atenția la acea dată asupra modului greşit de culegere a folclorului şi insistă asupra respectării autenticității textelor folclorice culese. El impune culegătorului, prin apeluri repetate în diferite reviste, să noteze numele său, numele comunei unde s-a cules, „pentru că fiecare datină trebuie dovedită prin trimițători şi locul unde e în viață". Urmând aceste îndemnuri, Marian recunoaşte propriile erori şi caută să-şi îmbunătățească modalitatea de culegere, retragerea celor două volume de la publicare fiind pusă, astfel, sub semnul dorinței de a-şi perfecționa munca de culegător.

În „Foaia Societății..." asemenea chestiuni n-au fost discutate. O singură dată, Gh. Hurmuzachi a făcut precizarea – în nota deja amintită – că activitatea de culegere trebuie să se realizeze „fără alterarea veşmântului original" al textelor folclorice.

Prima revistă literară a Bucovinei, „Foaia Societății…", nu a reprezentat un anumit curent literar, şi destul de vag un curent lingvistic, „tocmai de aceea a putut să concentreze în coloanele ei scrieri disparate ca formă şi fond". Apunerea ei, în 1869, a lăsat pentru mai bine de un deceniu şi jumătate un gol în peisajul revuistic bucovinean.

Formele de valorificare a culturii populare în periodicele analizate până la 1870 sunt modeste, atât cantitativ cât şi calitativ, în raport cu valorificarea complexă a folclorului şi a culturii populare în şi din Bucovina secolului al XIX-lea, după 1875, aşa cum a fost concepută în lucrările lui Simeon Florea Marian, ale lui Dimitrie Dan sau ale Elenei Niculiță Voronca.

[42] *Ibidem*, p. 68.

BDD-A32929 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

VALORIFICAREA CULTURII POPULARE ÎN BUCOVINA, ÎNTRE ANII 1850 ŞI 1900 (I)

ELENA PASCANIUC

Die Verwertung der Volkskultur in der Bukowina zwischen den Jahren 1850 und 1900

(*Zusammenfassung*)[*]

In der kulturellen Entwicklung eines Volkes befindet sich die Folklore in engem Zusammenhang mit den sozialen, politischen, inneren und äusseren kulturellen Verhältnissen. Die Verwertung der Volkskunde war einer der Hauptziele der 48er Revolution. Die Beziehungen der Bukowiner mit den Moldauischen Flüchtlingen trugen zur Entwicklung und Durchsetzung des Nationalbewusstseins bei. Die Gründe, die zur Folkloresammlung und später zur Zusammensetzung von Folkloreanthologien – in der Bukowina, wie in den anderen rumänischen Provinzen – führten, waren: die Suche nach Argumenten für kulturelle Identität, das Lokalpatriotismus, die Verteidigung des geistigen ländlichen Patrimoniums gegen die „Invasion" der Stadt, die Rettung und Konservierung der Authentizität der Volkslieder, das Interesse für die Folklore als Muster und Inspirationsquelle für das Schaffen einer originellen Literatur. Eine deutliche Anregung für das Erwecken des Interesses an Volkskunde war die Gründung der Gesellschaft für Rumänische Kultur und Literatur im Jahre 1865. Ihr Ziel war die Förderung der nationalen Kultur mit allen Mitteln. Später haben die Publikationen jener Zeit – Lokalblätter, kleine Zeitschriften, jährlich oder nur kurz erscheinende Periodika – grosse Kapitel der Volkskunst gewidmet und eine wahre Bewegung im Sinne der Sammmlung und Verwertung der volkskundlichen Elemente geschaffen, aber auch die Entstehung verschiedener folklorischen Beschäftigungen, von Amateurismus zur heute noch aktuellen gelehrten Forschung ermöglicht. Sehr oft entstehen die Beschäftigungen mit der Volkskunde als eine zusätzliche Tätigkeit, als eine Ergänzung eines Hauptberufs: Lehrer oder Priester. Manchmal werden solche Beschäftigungen zu wertvollen, ausschlaggebenden Forschungen, die manchen Forscher – wie z.B. Simeon Florea Marian oder Dimitrie Dan – akademische Bestätigung und Anerkennung bringen. Die Verwertung der Folklore innerhalb des Unterrichts ist auch auf die Teilnahme der Lehrer und der

[*] Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

BDD-A32929 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

Schüler/Studenten an der Sammlung von Volksliedern zurückzuführen. Im *Programm des gr. or. Ober-Gymnasiums in Suczawa* zwischen den Jahren 1892–1904 werden Semesterarbeiten zu Folklorethemen erwähnt, die die Schüler schreiben sollten. Zu den Tätigkeiten, die die Volkskunde förderten, gehörten auch die Volkstrachten- und Hausindustrieausstellungen, welche innerhalb grösserer Weltausstellungen (in Paris, Bukarest, Wien) von verschiedenen Kulturgesellschaften organisiert und im letzten Jahrzehnt des 19. Jahrhunderts häufiger wurden.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: die Bukowina, Folklore, Gesellschaft für Rumänische Kultur und Literatur, Volksliedersammlungen.

BDD-A32929 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)